

Av

Lars-Åke Joabsson

Svångemåla är en gård och några boställen i utkanten av Oskars socken på gränsen mot Karlslunda. I tidiga källor benämns gården också Svängemåla och var ett av de senast uppodlade hemmanen i Oskar. I fogderäkenskaperna för 1591 noteras en avrad av ett halvt lispund smör och fodring för två hästar. I 1635 års jordebok kallas hemmanet nybygge och dess avrad är nu en halv mark smör och fodring för tre hästar.

Gårdens brukare

Den förste brukare som omnämns i källorna är "Håkan i Svångemåla och Enkan, ibm" i förteckningen över den s.k. 3-markshjälpen år 1638. Detta var under trettioåriga krigets svåra år och i 1641 års mantalslängd deklarerar Håkan för 1 häst, 2 oxar, 3 kor, 2 kvigor och 2 tunnor utsäde. Gården betecknas nu som ett fjärdedels mantal. Håkan står som ägare även i 1655 års mantalslängd men i 1682 års jordebok omnämns Svångemåla som torp med två brukare, Olof och Nils. Avraden är nu två daler, ett öre och två penningar.

Husförhörslängden från 1688 ger intressanta upplysningar. Brukaren heter Jöns och hans hustru sägs läsa "väl utan bok". Dottern Karin kunde alla budorden. Olof är död men "kunde några stycken" medan hans änka "kunde alla budorden" och båtsmannen Olof Axe "kunde väl alla buden". Det senare visar att gården nu håller båtsman åt den nyanlagda Karlskrona örlogsstation.

År 1805 flyttar den 28-årige bonden Nils Jönsson med hustrun Sofia och två små barn från Svångemåla och lämnar plats för den dubbelt så gamle bonden Jonas Isacsson och hans elva år yngre hustru Catrina. Redan 1809 får dock deras 20-årige son Gustaf Jonasson träda till och hans ett år yngre hustru föder samma år dottern Ingrid-Lena och tre år senare sonen Nicolaus. Gustafs föräldrar blir undantagsfolk på gården. Catrina blev 55 år medan Jonas blev hela 85 år.

I Svångemåla bor år 1812 endast den lilla bondefamiljen med en piga och en dräng samt undantagsmannen Jonas och båtsmannen Carl Stillman. Men gårdens befolkning ökar efterhand. Lena föder tio barn. Äldsta dottern dör sjuklig och vanför 1836, en annan dotter dör 17 år gammal, en son är svagsint och yngsta dottern är också sjuklig. Yngste sonen, som föddes 1835 blev inte tre år i livet. Utöver familjen bodde den utfattiga pigan Lena Petersson (f. 1785) och inhyses pigan Maria Persdotter (f. 1790) på gården. Det finns fog för teorin att gården fått sitt namn av det gamla ordet svång (som i svångrem) som betyder mager.

Sommaren 1843 dör bondmoran Lena Jonasson 53 år gammal. Änkemannen Gustaf Jonasson säljer gården till det unga paret Andreas och Johanna Karlsson och blir själv undantagsman. 1850 får de nya brukarna en dotter som dock dör efter tre månader. Fram till 1874 föder Johanna ytterligare nio barn. Antalet invånare ökar och omsättningen på pigor och drängar är stor.

Jakten på jord att odla ökar. Skiftet inleds och torp och boställen tillkommer. Svångemåla är inget undantag. Till båtsmanstorpets från 1680-talet, som i min barndom kallades Besastugan, avstyckades från mitten av 1800-talet tre nya boställen på Svångemålas marker. Först dagsverkstorpets Bäckalund följt av Goliatmålen och en bit in på 1900-talet byggdes Karlslund. Alla tre låg i utmarkerna nära gränsen till Karlslunda.

Besastugan

Här står jag på trappstenen till Svångemålas båtsmanstorp. Lagg märke till den sank terrängen med sjön i bakgrunden

I utkanten av Svångemålas marker mellan byvägen och Rösjömålsjön finns en väl bevarad husgrund. Den mäter 8 x 4 meter. I mitten finns en hög med stenar och kalkbruk från murverket. En trappsten visar var ingången funnits. Den lilla tomten runt huset ligger mycket sankt, ungefär metern under den uppmurade gången till stugan. Värre moras får man leta efter och ännu värre måste varit före 1800-talets sjösänkning. Då måste vattnet helt omflutit stället. Besastugan var Svångemålas båtsmanstorp och håller de mått ett sådant boställe minst skulle ha. När Karlskrona örlogsbas byggdes bestämdes att bönderna i Kalmar län och Blekinge skulle hålla flottan med båtsmän. I gengäld skulle de befrias från grundskatten och deras söner och drängar befrias från krigstjänst.

Svångemåla - en by i Oskar

Svångemåla höll med båtsmän åren 1686-1872. De fyra första hade soldatnamnet Oxe medan de senare kallades Stillman. Även efter rusthålllets upphörande bodde några avdankade båtsmän Besastugan.

Från min barndoms Svångemåla minns jag berättelser om en märklig man som kallades Besen. Hans hustru kallades Besa-Mian. De hade en son som kallades Besa-Herman. Han var en tid i Amerika men återvände hem. Då sägs han ha kommit ridande på en vit häst.

Runt Besastugan växte bondpioner som var de vackraste man kunde skåda. Kanske berodde det på att Besen använde bakdörren som avträde, vilket gav blommorna god näring. Några småpojkar, som hört om hans vana, haspade en gång findörren på utsidan så att Besen tvingades ut bakvägen genom sin egen dynga.

När Besen avled flyttade en annan pensionerad båtsman in hos Besa-Mian. Han hette Gustav Jonsson Flink och kallades allmänt för "Flinken". I "Mitt Oskar" sätter Carl Areskog "Flinken" i täten av alla socknens båtsmän som ofta gästade prästgården. Han var också den av dem som uppbar den största "graschalen" (soldatpensionen). Han var rak i ryggen som en gammal kommendörkapten i sin bästa dress med vit väst och dito näsduk i ena handen och ett spanskt rör i den andra. När han uttalade sitt eftertryckliga "färrfäselit" lät han som Gustav V.

Besa-Mian kunde han dock inte kommendera. De var aldrig gifta och det sades att de delade av stugan med ett kritstreck så att Mian bodde på den ena halvan och "Flinken" på den andra. De verkar ändå nödtorftigt stått ut med varandra. 99-åriga Alice Persson i Rösjömåla berättade (i april 2011) att de hade fina trädgårdsland på båda sidorna om ingången och att de hämtade sin mjölk i Rösjömåla.

Min äldsta syster Anna-Lisa (f. 1922) berättade att hon som liten var rädd för att gå förbi Besastugan och dess udda invånare. Hon ville alltid ha någon i sällskap även för att passera Trollakulle som låg mellan Besastugan och vårt badställe. Som barn var vi också rädda att gå mer än fem meter ut i sjön. Utanför två stenar där hade en flicka en gång dragits ner i Trollahål och drunknat. Sådana hemska skrönor var vanliga inslag i den tidens barnuppfostran.

Båtsmännen i Svångemåla

Båtsmannaorganisationen försåg flottan med soldater. År 1634 skulle alla kustsocknar ingå i båtsmanshållet. Från 1640 skulle alla socknar inom en mil från kusten ingå. Efter skånska kriget 1675 fanns 5000 båtsmän i rullorna men det var bara hälften av behovet. När örlogsbasen i Karlskrona byggdes införde man en organisation med båtsmän från Kalmar län och Blekinge.

Svångemåla fick sin första båtsman 1686. Det var Oluf Andersson Oxe. Han blev båtsman nr 274 i Södra Möre 2:a båtsmanskompani och upptogs även i 1694 års manskapsrulla. Kanske blev han förflyttad från norra Sverige, vilket var vanligt i början, men han kan också ha varit en man ur de egendomslösas led, vilket också var vanligt. Hans efterträdare verkar ha varit Nils Persson Oxe som omnämns i 1709 års mönstringsrulla. Pär Oxe anställdes före 1718 men uppfördes på "defektlistan" året därpå och fick "afskied". Oluf Jönsson Oxe antogs 1722 vid 19 års ålder och fick avsked o. 1728.

Från 1729 kallas Svångemålas båtsmän Stillman men med samma placering. Först ut är Swen Nillsson Stillman som antogs som 17-åring och tjänade flottan till sin död 1741. Han omnämns både som "obefaren" och "siöwan". Han följdes av Sven Andersson Stillman som dog efter blott 4 månaders tjänst 1742. Året därpå dog efterträdaren Per Gummesson Stillman efter 5 månaders tjänst.

1750 antogs 18-årige Per Persson Stillman från Södermøre. Han var commenderad på fregatten "Swarta Örn". Han lämnade tjänsten och sex småbarn vid sin död 1772. Hans efterträdare Erik Andersson Stillman klassades som oduglig och avskedades i förtid. Lika ofärdig att ställa barn till världen var han inte utan hade åtta barn med hustrun Elin Israelsdotter. 1781 antogs dalmasen Sven Johansson Stillman. Han noteras som "Fången i Ryssland 1788" och fick avsked revolutionsåret 1789. Måns Olsson Stillman "utstrykes enligt resolution" 1792 och Anders Persson Stillman avskrivs 1797 "såsom rymd". Efterträdaren, 18-årige Sven Jacobsson Stillman från Madesjö, dog redan 1804. Båtsmanslivet verkar ha krävt unga offer.

Karl Samuelsson Stillman är den verklige trotjänaren bland Svångemålas båtsmän. 22 år gammal antogs han år 1804 och fanns med i rullorna i 37 år. Han ansågs "wälbefaren" när han avskedades av "ålder och svaghet" och tilldelades gratial (pension). Han efterträddes av sin äldste son Andreas Karlsson Stillman som dock avfördes 1854 "såsom rymmen". Karls son Peter Gustaf Goliat var en tid båtsman i Käckgöl.

1854 blev 23-åriga Johan Peter Nilsson Stillman från Klenemåla ny båtsman. Han bedömdes sjövan. 1858 gifte han sig med Desideria Karlsdotter från Ekeberga och fick nio barn. Året efter giftet anklagades han "för möjligen vållande till annan mans död". När han lämnade sin tjänst 1872 flyttade han med familjen till Lillaverke. Tjänsten lämnades vakant. Båtsmanshållet i Svångemåla var över.

Bäckalund

Dagsverkstorpet Bäckalund tillkom i mitten av 1800-talet då folkökningen tilltog liksom bostadsbristen och utkomstmöjligheterna

Mellan byvägen och Store mosse avstyckades dagsverkstorpet Bäckalund. I maj 1855 flyttade Johannes och Gustafva Månsson från Arby in där med en tvåårig son. Tre år senare flyttade de vidare till Pukaberg och Carl Johan och Ingrid-Lena Ottosson tog över torpet. Där födde de tre barn innan de flyttade åter till Mortorp. Carl Johan hade dömts till straffarbete för "våld i afsigt att förmå annan till bekännelse". Detta var kanske skälet till flytten.

Ny dagsverkstorpäre blev 1867 Otto Petersson som samma år gift sig med Gustafva som i laga tid under året fött dottern Hilda. De fick ytterligare fyra barn men när Otto dog 48 år gammal gifte Gustafva om sig och flyttade till Käcksgöl.

1885 fick Svångemåla två skräddarfamiljer. På Goliatmålen fanns redan "Kortskräddaren" och nu flyttade "Petter skräddare" in på Bäckalund. Nils Peter Petersson, som han egentligen hette, hade då gift sig med Karolina

Jonsson från Kroksjö. De fick inga egna barn men tog som fosterbarn två systrar från Madesjö och en pojke från Wermdö.

1901 flyttade "Petter skräddare" och Karolina med fostersonen till Kolbäcksdal i Ahlsjö och efterträdde av skomakaren Gustaf Karlsson och hans Stockholms-födda hustru Emilia som strax före giftermålet fött dem en son. Redan 1903 flyttade de till Karlslunda och efterträdde av Gottfrid och Amanda Karlsson från Kroksjö. Amanda dog 1909 och Gottfrid flyttade till Örsjö där han gifte om sig.

1903 flyttade arbetaren August Jonsson till Bäckalund. Han hade 1891 gift sig med Edla från Wermdö. Kanske var det grannen Viktor Karlsson som med sin vurm för "Wermdöflickorna" förmedlat kontakten. Två av parets barn var födda i Sundsvall och två i Svångemåla. Den yngste sonen (f. 1901) fick namnet John Harald Garfield. Var det manne den mördade amerikanske presidenten James Garfield som gett inspiration till det ovanliga namnet? 1907 emigrerade äldste sonen till Amerika och två år senare följde övriga i familjen efter. Då flyttade hemmansägaränskan Maria Kristina Niklasdotter från Pukaberg in med fem barn. Det är äldste sonen, arbetaren Axel, som står som ägare.

När hemmansägaränskan dog 1916 flyttade tjärvedsgravaren Karl Nilsson in i Bäckalund. Den fina titeln innebar att han sysslade med att samla stubbar ur mossarna och törved ur skogarna att sälja till "Tjärfabrikören" som tillverkade trätjära. Karl kom från ett torp i Skärvsjö som han kallade "Svältnålen". Jag minns honom från min barndom som en kärv person som ingav respekt. Det sades att han kunde bibeln utantill. Detta var en grov osanning. Sant är dock att jag som liten parvel hedrade hans likfärd förbi vår gård genom att klippa granris och forma ett kors vid vägen.

Klarare bild har jag av Karls yngste son Bror (f. 1911) som bodde i Bäckalund. Han hade olika arbeten och levde samman med en kvinna som hette Nancy. De efterträdde av ett par som var sjundedagsadventister. När de åkte till Stockholm för att invänta den yttersta domen bad jag dem att få deras hem då de ändå inte skulle återvända. Det gjorde de dock och jag minns att jag var ganska ironisk inför denna klentro.

Efter detta mellanspel blev Bäckalund sommarstuga åt sjökaptenen Lennart Tarp och hans familj från Vällingby. Hos dem bodde jag under min första studietid vid Stockholms universitet på 1960-talet. Då var torparna på utdöende medan stadsbor övertog husen för några veckor om året med lantliv i gammal miljö.

Goliatmålen

*På Oskars kyrkogård finns "Kortskrädden"
C J Gustafssons grav och på en del av husgrunden till hans torp Goliatmålen
står idag en liten jaktstuga. Till torpet hörde en knapp hektar mark.*

Goliatmålen ligger en bit in i skogen öster om dagsverkstorpet Bäckalund. Från gården i Svångemåla tar du den gamla vägen till vänster om bostället. Innan det djupa diket går du in på den gamla körvägen mot Djuraslyckan som förr var uppodlad men som på 50-talet planterades med gran. En annan stig leder till torpet på andra sidan sockengränsen. Otaliga odlingsrösen och stenmurar vittnar om karga villkor för en torparfamilj.

Jag vet inte namnets ursprung men Goliat var soldatnamnet för de båtsmän som hörde till grannbyn Käxgöl. Kanske finns där en koppling? Klart är däremot att år 1875 flyttade "Kortskrädden" in med sin hustru Emma och tre små barn. I torpet skulle Emma föda ytterligare sju barn.

"Kortskrädden" var en legendarisk person i Oskar. Hans namn var Carl Johan Gustafsson men kallades allmänt för "Kortskrädden" för att skilja honom från en reslig skräddare med samma namn. Carl-Johan var född 1843 i Medlen i Vissefjärda och gift med Emma född 1848 i Arby.

"Kortskrädden" var en ofta sedd gäst i prästgården och komminister Carl Areskog ibland också familjen i Goliatmålen där Emma ofta var sjuk. I boken

"Mitt Oskar" ger Areskog en träffande beskrivning av paret. "Emma var en synnerligen voluminös matrona" och "Kortskrädden var ganska snålt tillskuren vad längden beträffar. Däremot icke, när det gällde bredden och omfånget. Ett trint huvud krönte den satta bastanta kroppen i övrigt". Areskog själv var en liten späd man och blev inte fetare under sina år i Oskar. "Du måste ha fått ett fasligt magert pastorat", ansåg en barndomsvän från Kalmar. Skräddaren tyckte också att sockenprästen såg mager ut och då han en gång besökte torpet ropade han till Emma: "Ge pastorn en tallrik gröt"!

Några av de tio barnen fick som vuxna arbete vid Gustavsbergs porslinsfabrik i Stockholm. Dottern Klara (f. 1871) återvände till Svångemåla med två oäkta söner. Hon hade också med sig hem en fosterson vars mor var arbetaränka vid fabriken och ett gossebarn. 1911 födde Klara ännu en oäkta dotter. Det började bli trångt i torpet.

Även sonen Viktor Carlsson återvände hem från Stockholm där han utbildat sig till byggnadssnickare. I Stockholm hade han friat till en 18-årig flicka som hette Klara. Han hade skrutit om sin stora gård i Småland där han hade 500 tjurar. De gifte sig 1901. Klara blev djupt besviken då den stora gården visade sig vara Goliatmålen. Trots att "Kortskrädden" byggde ut stugan sågs hon ofta gråtande på en sten utanför huset. Viktor beslöt då att själv bygga dem ett hem ute vid byvägen.

När föräldrarna gått hädan blev dottern Ida den sista att bebo torpet. Hon kallades allmänt "Kortskräddens Ida" och sågs alltid på språng i Svångemåla. Naturen tog över Goliatmålen som en tid kallades "Idas tomt". En del spår av odling står att finna kring torpet men idag är det vildsvin som brukar jorden.

Karlslund

På gränsen till Karlslunda socken ligger det yngsta av Svångemålatorpen. Det byggde "Kortskräddens Viktor" åt sin Klara efter sekelskiftet 1900 och fick det passande namnet Karlslund. Viktor var "Kortskräddens" äldste son och född i Medlen i Vissefjärda 1868. Han kom som liten parvel till Goliatmålen där hans skulle få sju syskon.

Närmast vägen byggde Viktor Karlsson en snickarverkstad. Eftersom han var en omvitnat nyfiken person höll han dörrarna öppna för att inte missa någon förbipasserande. Han ville gärna vara nyhetsförmedlare och skröt ofta om sina äventyr i Stockholm och sina kontakter med fint folk. "Tacka

Svångemåla - en by i Oskar

vet jag flickorna på Vaddö” hördes han ofta säga. Klara födde åren 1901-19 sex barn men det sista dog strax efter födseln. När hon fick tid över vävde hon daldräll. Men hon trivdes aldrig och efter många år fick hon igenom sin vilja att flytta till Djursholm nära Stockholm. Då kunde Viktor komma hem och skrävla om nya bravader för Svångemålaborna.

1907 flyttade hemmansägaränkan Maria Niklasdotter (f. 1849) från Pukaberg in i Karlslund. Hennes äldste son Axel Petersson (f. 1887) blev husägare när modern dog 1916. Året därpå gifte sig arbetaren Axel med ett år äldre Jenny från Vissefjärda. Deras dotter Inez föddes 1915 och antecknades därför som oäkta.

Karlslund byggdes i början av 1900-talet då egnahemsrörelsens idéer spreds.

Nästa ägare blev Sven Karlsson som köpte bostället på auktion. Sven (f. 1907) var son till tjärvedsgravaren Karl Nilsson som 1916 flyttade in i grannhuset Bäckalund. Efter folkskolan hade Sven många olika arbeten. Han var tidvis tjärvedshuggare men arbetade på sågverken och hos bönderna vid skörd och tröskning. Han levde som ungtjänst åt Ingrid från Stockholm friade till honom. Sven var en snäll make men Ingrid verkade liksom Viktor Karlssons Klara sakna huvudstadens puls. Det verkade sitta i väggarna.

Under mina år i Svångemåla bodde tre bröder Karlsson på boställena i söder. Bror bodde på Bäckalund, Sven på Karlslund och Nils på Karlslundasidan. ”Nisse på Boningamålen” byggde där ett barnrikehus till

sin familj. Han var en flitig dagsverksarbetare på gården i Svångemåla. Han hade ingen häst men brukade byta till sig en dag med häst mot ett dagsverke hos min far.

Min släkt tar över gården

År 1880 köpte min morfars far Johan Peter Jonsson Svångemåla. Han var född i Stora Kolfly Madesjö 1844 och hade ägt gårdar i Lillaverke, Kroksjö och Folkehyllan innan han köpte Svångemålagården. Han verkar ha varit en ombytlig själ för 1889 skrev han över gården på sin hustru Tilda och åkte till Amerika där han stannade i ett och ett halvt år. Den 22-årige sonen Karl fanns då i Amerika. Om Johan Peter hade större planer än att hälsa på sonen står skrivet i stjärnorna. 1901 överläter han gården till sonen Per August Johansson och hans hustru Hilda från Agebo och levde som undantagsman till sin död 1914. Gravstenen under det stora trädet till höger om ingången till Oskars kyrkogård är ståtlig och tyder på att tiden i Svångemåla varit framgångsrik.

Hilda och Per August Johansson i sin täppa.

Per August Johansson hade före giftermålet varit tio år i Amerika. Han var en man med många uppdrag. Han var den tidens kommunalråd i Oskar och skrivbords-arbete intresserade honom mer än de andra sysslorna på gården. Ofta lämnade han skrivbordet strax innan maten var klar och smög

Svångemåla - en by i Oskar

ut till ladugården bara för att kvinnfolket skulle få ropa in honom. Därför var det logiskt att Hilda och han erbjöd äldsta dottern Ragnhild och hennes hjartevän Harald från granngården i Kroksjö att bli hälftenägare av gården. Snart lämnade de över helt till det unga paret och flytta till ett hus i Trekanten.

*Hilda och Per-August fick sex flickor fr.v.
Greta, Signe, Ragnhild, Karin, Agnes och Harriet.*

Bröllopet mellan Ragnhild och Harald i Svångemåla på senvintern 1922.

Av fotot från festen framgår att mangårdsbyggnaden fått en ny brädfodring och veranda. Två månader efter bröllopet föddes min syster Anna-Lisa. Sen tillkom tre döttrar och tjugo år senare jag som en efterlängtd arvtagare till gården. Så blev dock inte fallet. Jag insåg snart att jag skulle vara lika ointresserad av jordbruket som min morfar och min farfar var. Som tur var bjöd 60-talet på nya möjligheter för oss unga så jag kunde välja en annan väg i livet- ibland måste de unga vara olydig mot sina föräldrar för att samhället ska utvecklas.

Ragnhild och Harald drev Svångemålagården i femtio år. De blev de sista brukarna som bodde på gården. Samma dag som Ölandsbron invigdes 1972 såldes gården och allt lösöre på auktion. Köpare av gården blev Jarl Jonsson som ägde fars föräldragård i Kroksjö. Mors och fars föräldragårdar slogs samman. Markerna gränsade till varandra och gav nu en ung familj möjlighet att försörja sig på vad jorden ger.

Innan besökaren åkte hem tog han denna bild. Året är 1965 och Harald är på väg till kvällsmjölkningsen. I brunnshuset vevade han ner mjölkkrukan för kylning till morgonen då han med cykelkärren drog den till mjölkbordet vid vägen där mjölkbilen hämtade krukorna till mejeriet i Vissefjärda. Det lilla mjölkbordet vid brunnshuset är kvar sedan tiden då mjölken transporterades med häst och vagn till mejeriet i Alsjöholm.

Träåldern

Under Haralds och Ragnhilds femtio år som lantbrukare i Svångemåla gick utvecklingen i maklig takt. Visserligen hade arbetskraft rationaliserats bort. "När jag började hade vi två pigor och två drängar, när jag slutade var jag ensam" - hörde jag ofta far säga. Mjölkmaskiner och en del andra nyheter underlättade arbetet men far som var född på 1800-talet levde kvar i träåldern. Någon bil eller traktor skaffade han aldrig.

Till fars vintersysslor hörde att tillverka eller reparera träredskap som lieskaft. Orvar, tjugskaft, räfsor och räfspinnar i hårt asketrä. Far var en duktig snidare. Av en grov alstock kunde han göra en skovel som var utmärkt att ösa spannmål med. Träslagen var noga utprovade för olika ändamål. När han tillverkade en höhäck

utgick han från en krokvuxen björk som underlag. Sex smäckra granstammar blev "längdar" och enekäppar utgjorde spjälor däremellan. Det var mödosamt att med navare borra alla hål för dessa. Det enda järn som förekom fanns i bultar som förband de lätta spjälstaketen med de krokiga underbalkarna samt några hörnbeslag. Häcken blev stadig men så lätt att två man kunde lyfta den på plats på gummihjulsvagnen.

Ene var ett eftertraktat virke som användes till allehanda slöjdalster men framför allt till hässjor och hökrakar. I "krakaskjulet" intill logen fanns hundratals fint tillyxade enestakar som fick en glatt yta som underlättade lastningen av höet. Grövre eller krokiga enestakar var bra material i gårdesgårdar då de stod emot röta bättre än de flesta träslag. Men i en gårdesgård kunde ingå slänor av alla sorters trä. På vedskjulen fanns sticketak där stickorna tillverkats ur aspkubbar i en specialhyvel.

Mycket ved gick åt som bränsle till alla spisarna. Otaliga timmar stod far på vedbacken och klöv ved. Ännu flera timmar stod han med kil och yxa vid Kohags-grinden och högg meterved till försäljning. Han klarade all vresved och visste exakt var kilen och yxan gjorde störst verkan

Gamla mått och vikter

Till träåldern hörde också en del gamla mått och vikter. Far sålde "famnaved". En famn var sex fot eller så långt en vuxen man med utsträckta armar kunde famna. En aln var två fot eller avståndet från armbågen till fingerspetsen. Det användes ibland men inte lika ofta som fot och tum (2,5 cm). Timmer mättes i fot och såldes i kubikfot. Far fick använda en "lathund" för att omvandla dessa siffror till kubikmeter när detta infördes i virkeshandeln.

Tumstocken är en rest av det gamla måttsystemet. Spik och bult och bräder mätta i tum används ibland ännu idag. Annat var det förr. En tvärhand var fyra tum och användes som synonym för decimetern. Från Svångemåla hade vi ca tre kilometer till de tre affärerna i Alsjöholm. Men för mina föräldrar var det en fjärdingsväg dit. Det motsvarade en kvarts gammal svensk mil eller 2672 meter. En fullgod oxe skulle snöra minst 14 kvarter. Ett kvarter motsvarade en halv fot och omfånget mätte man runt djurets framkropp med ett snöre med knutar för varje kvarter. Far använde måttet även om andra kreatur.

Ett kvarter brännvin eller kvarting motsvarar ett kvarts stop eller 0,327 liter. Våra ölflaskor och burkar har kvar detta urgamla mått. En kanna är två

stop (2,6 liter) och ett ankare 15 kannor (ca 40 liter). Dessa mått fanns men var på väg ur tiden. Brännvin handlades i literar och halvlitrar men far talade ofta om att handla ett halvstop när 75-centilitrarna kom. Jag vill minnas att han tilldelats fyra sådana i månaden på sin motbok.

Fjärding var en fjärdedels tunna. Spannmål kunde också mätas i skäppor. Vi kallade en "engrepakorg" för potatis för skäppkorg. En skäppa var hos oss ca 24 liter. Ett skäppland var 1/6 tunnland. Ett tunnland kunde också delas i 32 kappland. Svångemålagården var på 100 hektar men sades alltid vara 200 tunnland stor.

Tjog var ett vanligt stycketal och "ett halvtjog" vanligare än måttet "ett tiotal". Även tolt i stället för tolv förekom. Ägg och andra jordbruksprodukter såldes tjogvis. Fisk såldes i kast och val. Ett kast var så många sillar man kunde hålla mellan ena handens fingrar – alltså fyra. En val var tjugo kast. Skålpund användes sparsamt som viktmått. Gamla besman var graderade i skålpund men jag minns att vår sillaknalle hade ett besman graderat efter kilosystemet som infördes 1855. Men i mitt barndomshem var de gamla måtten levande.

Skogen

När mina föräldrar tillträdde Svångemåla 1922 var skogsbruket en binäring. Efter bränslekommissionens jakt på ved under första världskriget fanns bara s.k. tras- och restskog kvar. I Södra Möre var bara 4 procent av träden då över 80 år. Åkerarealen nådde sin största utbredning 1927 på bekostnad av skogen. Sedan fars första bondetid till millennieskiftet 2000 har dock virkesförrådet i området mer än fördubblats.

Under min uppväxttid var lövträden dominerande på gården och många sorters träd fanns. Björk var vanligast i beteshagarna och vårdträd vaktade gårdshusen. Mellan mangårdsbyggnaden och drängstugan stod en enorm alm som måste ha varit det största träd som växt i Oskar. Två man kunde inte famna den. I början av 1950-talet togs det ned för att säljas som fanérvirke men det var ruttet i kärnan och blev till ved. Vid mjölkbryggan stod en stor gammal ask och andra hamlade askar stod som kandelabrar intill gården. Från dessa skördades i äldre tid löv. Ask var ett hårt trä som lämpade sig för spiltväggar, yxskaft och räfsor. Till spiltgolv var asp mest skonsamt för hästarnas hovar. Bestånd av asp fanns i hagarna till glädje även för hackspettarna. Vackra lindar kantade rösen runt hus och åkrar. Ek och bok fanns det spridda exemplar av. Vid Djuraslyckan fanns ett bestånd

Svångemåla – en by i Oskar

av unga ekar som far vårdade ömt med gallring och stamkvistning. Där fanns också en djungel av avenbok. Hasselsnår och slånbuskar var vanliga i hagmarkerna och al kantade sjöarna och vattendragen. Variationen av träd gav mångfald och artrikedomen av örter förstärktes av ängsslåtter och ekologiskt jordbruk. Många som åkt vägen mellan Svångemåla och Grötsjö har tjusats av "den gröna tunneln" som omgett den slingrande grusvägen.

På 1950-talet hade barrskogen ännu inte förmörkat naturen i Svångemåla. Ett bestånd av högvuxna tallar fanns invid torpen på mark som drabbats av skogsbrand. Där var vackert men mattor av skvattram gjorde terrängen svårframkomlig. Granen var en sen invandrare och de exemplar som fanns var snabbvuxna och kvistiga. Jag minns att vi hade svårt att hitta en vacker julgran. De kortvuxna mogna granarna gav ett dåligt virke som vi sålde till Ejnar Persson eller "bondsågade" för eget bruk vid hans sågverk i Rösjömåla.

Efter andra världskriget ökade efterfrågan på skogsråvara. I Svångemåla tillämpade vi ännu blädning dvs avverkning av enstaka träd varefter naturen själv fick sköta återväxten. I slutet av årtiondet planterade vi dock kulturbetesmarkerna med gran. Det blev en oerhörd förmörkning av markerna men vi tvingades inordna oss i det ensidiga skogsbruk som dikterades av marknaden.

Under 1960-talet försvagades skogsekonomin vilket ledde till större avverkning och därmed större kalhyggen. I Svångemåla fanns inget att kalhugga utan vi fortsatte med blädningsbruket – nu med motorsåg. På 1970-talet förbättrades lönsamheten igen men det avspeglades inte vid försäljningen av gården 1972. Den ropades in på auktion av grannen Jarl Jonsson i Kroksjö. Mors och fars föräldragårdar lades samman.

Sjöarna

Svångemålagården ligger på en halvö omfluten av Rösjömålasjön och Svångemålasjön som vi kallade dem. De avvattnas av ett biföde till Hagbyån som rinner utmynnar vid Loverslund. Genom sjösänkningar på 1800-talet erövrades

odlingsmark
och sjöarna fick
madkaraktär.

En grävd och
stensatt kanal
tillkom och en
bro för vägen
förbi gården.

Sjömarken
skiftades 1906
och 1921. När

mina föräldrar övertog gården 1922 fanns gott om kräftor där men i min barndom fanns inga kvar. Däremot fanns gott om ål som far fångade i en ryssja. Det fanns också annan fisk, mest sutare som trivdes i det dyiga vattnet. Den var inte särskilt god men förekom ibland på middagsbordet. Den betydligt delikatare ålen fanns alltid inkokt på hyllorna i källaren. På de översvämmande maderna kunde vi slå ner en påle för en svingel. Med en stång och en kälke i änden kunde vi cirkla runt i hög fart. Senare byggde vi en ishockeysarg som vi fäste vid pålar genom isen.

*Sjöslåtter i
Svångemålasjön
1939 med
familjen och
drängen Sven
Joelsson.*

Sjöarna ingick också i jordbruket. När skörden på åkrarna och mossarna var bärgad återstod ängs- och sjöslåtter. I sjöarna växte starr och fräken som kunde användas som djurfoder. Speciellt fräken var bra för mjölkkor. Far tyckte det var lika bra som klöver. Sjöslåttern skedde mestadels för hand men starrgräset som växte på de torraste delarna kunde slås med slåttermaskin. Hästarna försågs med stora träskor på hovarna för att inte sjunka ner i dyn.

Fräken, som växer i vatten, släddes med liar med extralångt blad. Man fick klafsa i vattnet och meja fräkenet en bit ovanför vattenytan. Med räfsor lades det i "breor" för att torka. Sedan samlades det ihop i kuvar som bars iland på stänger. Det var ett tungt och svajigt företag på gungflyet som täckte en bottenlös gyttja. Jag fick ofta bära tillsammans med "Nisse på Boningamålen" som gjorde dagsverken i skörden. Han hade själv en vaggande gång och jag var rädd varje gång vi balanserade över den slingrande bäckfåran som vi lagt plankor över. Det hände att vi trampade ner oss genom gungsvålen men vi ramlade aldrig i bäcken.

Drängar och pigor

- När jag började som bonde hade jag två pigor och två drängar. När jag slutade var jag själv, hörde jag ofta far säga. Det är en god illustration till jordbrukets utveckling – eller avveckling – i vårt land. Sven Joelsson och Lennart Danielsson var de sista drängarna på gården men "Nisse på Boningamålen" var som dagsverkskarl så nära dräng man kunde komma.

När ungdomar förr avslutat sin korta skolgång tog de ofta tjänst som piga eller dräng. I Svångemåla har funnits många genom åren. Pigorna stannade kortare tid än drängarna. En piga som blev känd var Elsa Johansson från Anebo och Runtorp. Som 16-årig piga 1933 debuterade hon som författare med skriften "Liv och leverne i Brakebo – humoresker och bygdebitar" på Svenska allmogeförlaget i Vetlanda. Under namnet Elsa Maria Otto gav hon senare ut flera intressanta romaner om fattiglivet i 1800-talets Oskar.

Pigorna bodde i mangårdsbyggnaden medan männen huserade i drängstugan. På fritiden gick de ofta över till Kroksjö där det fanns många ungdomar. När folk från Alsjö anslöt kunde man vara ett femtiotal som roade sig musik – mest dragspel och fiol – och lekar som armbrytning, fingerkrok, snusdosedrag, drängalyft och rövkrok. Man hade mycket att berätta från ungdomstiden.

Svångemåla - en by i Oskar

En historia som far ofta berättade utspelade sig på torget i Nybro när en piga och en dräng från Svångemåla möttes efter många år. Gladast blev sannerligen drängen.

– Åh köss mej i asen. Är du på stan idag, då bjur jag på kaffe det skiter jag i! Så gick de in på Johanssons café vid torget. Där beställde drängen två kaffe med doppa.

- Jag kan ta brö, men hon ska ha kakor!

Sedan gick de en trappa upp och när servitrisen dukat fram det beställda och lämnar dem gjorde drängen en gest med sin grova arm över bakverken:

- Ta te dej småsketet, jag tar det grova.

*Familjen Joabsson
samlade i
Svångemåla 1961
fr.v. Anna-Lisa,
Harald, Ragnhild,
Lars-Åke, Ulla,
Britta och Karin.*

Under andra världskriget cyklade Arvid Stödberg runt och tog upp beställningar på "gåramålningar". På hans bilder blommade fruktträden oavsett årstid. Tavlan kostade 20 kronor inklusive den svartmålade ramen.

Mitt Svångemåla

Från min nuvarande horisont är min barndoms Svångemåla ett vackert stycke Småland. Med sitt läge på högsta kustlinjen hör trakten till det stenigaste av det steniga. Kustvågorna blottade stenarna och sköljde ner jorden mellan dem. Av gårdens hundra hektar var bara åtta åkermark – några steniga tegar och några relativt stenfria mossodlingar. Allt var omgivet av vackra ängar och lövskogar. Där fanns de stora vårdträden runt husen och sjöarna som omflöt dem. Där fanns inägorna kantade av äppellundar, hagar, hässlen, enebackar och lindholmar. Där fanns lyckor med slånbärsbuskar, liefejade blomsterängar med stor artrikedom och ljuvliga smultronställen, backar med murgröna, mossar och tallmoar med vackra stammar, blåbär och skvattram. Allt genomkorsades av kostigar och smala körvägar därde tre nötta spåren vittnade om hästtransporter. Med alla sina ängar och hagar passar Svångemåla väl in i Astrid Lindgrens värld.

Min far Harald och hästen Max räfsar upp den sista skörden innan det är dags att sluta. Far brukade jorden i Svångemåla i mer än 50 år.

Detta dokument finns på Oskars hembygdsförenings hemsida
www.hembygd.se/oskars under rubriken Oskarsboken.

*Stöd hembygdsföreningens dokumentationsarbete genom att sätta in ett bidrag på vårt bankgiro: 285-7498
Oskars Hembygdsförening*